

FINANCIAL CHANGES IN THE LIVES OF PEOPLE WITH DISABILITIES

Abstract: In Bulgaria, the link between poverty and disability has been established for decades. With the adoption of the new law for people with disabilities, the financial problems of Bulgarian citizens with disabilities are not resolved, as it is a slight increase in their financial income.

Author information:

Gyulnihar Nedzhub
PhD
at Konstantin Preslavsky – University of Shumen
Department of Social Work
✉ g_nedjib@abv.bg
🌐 Bulgaria

Keywords:
disabled, social policy, social assistance,
social services

Една от най-уязвимите групи в обществото по белега бедност е тази на лицата с увреждания, тъй като уврежданията са едновременно причина и следствие от бедността. При хората с увреждания става въпрос за *хронична бедност*. От една страна, те се борят с ограниченията, наложени им от естеството на увреждането, а от друга, с бедността и изолацията, на които се подлагат от страна на правителство и общество. Проблемите на хората с увреждания навсякъде са сходни, но държавните усилия за преодоляването им са различни. Лицата с увреждания в *западноевропейските страни и САЩ* имат сравнително висок стандарт на живот. Тези държави развиват щедри системи за социално подпомагане, с които гарантират, че са задоволени основните жизнени потребности на гражданите им с увреждания. Хората с увреждания в развитите страни не желаят да бъдат единствено обект на социално подпомагане, а се борят и лобират пред законодателната, изпълнителната и местната власт за широкообхватна гама от социални услуги, предлагани в общността. Правителствата на тези държави съумяват да тушират проблемите с предоставяне на адекватни на исканията на потребителите социални услуги.

Не така стоят нещата у нас. Съществуват основания да се твърди, че *политиката на българските правителства по отношение на хората с увреждания е насочена главно към отпускането на различни социални придобивки*. Липсва сериозна заинтересованост от страна на държавните институции към проблемите в сферата на уврежданията.

В резултат на това през последните години недоволството от провежданата политика в сферата на уврежданията стремително расте. Хората с увреждания, които имат някакъв образователен ценз и/или реализират някаква трудова дейност, както и техните родители и близки осъзнават, че държавата не прави нищо за тях или ако все пак е налице някаква държавна намеса, то тя често не отговаря на техните потребности и очаквания.

На базата на проучване на европейския опит, Стандартните правила на ООН и натрупания български опит в сферата на уврежданията, през 2005 година се приема **Законът за интеграция на хората с увреждания** (ЗИХУ). В него термините „инвалидност” и „инвалиди” се заменят със „степен на увреждане” и „хора с увреждания”. Повече от десетилетие от отричането на тези дискриминационни термини обаче много от представителите на управляващия и опозиционен

апарат тепърва проговарят за негативния смисъл на термина „инвалид“ (от лат. “invalidus” – слаб, немощен, безсилен) и за необходимостта от премахването му, като пропускат факта, че това се извърши с приемането на ЗИХУ още през 2005г.

ЗИХУ има за **цел** създаване на условия и гаранции за:

1. равнопоставеност на хората с увреждания;
2. социална интеграция на хората с увреждания и упражняване на правата им;
3. подкрепа на хората с увреждания и техните семейства;
4. интегриране на хората с увреждания в работна среда (чл. 2 от ЗИХУ) [7].

Законът за хората с увреждания влиза в сила от 01.01. 2019г.

Съгласно чл. 4 от ЗИХУ [7] интеграцията на хората с увреждания се осъществява чрез:

1. медицинска и социална рехабилитация;
2. образование и професионално обучение;
3. трудова заетост и професионална реализация;
4. достъпна жизнена и архитектурна среда;
5. социални услуги;
6. социално-икономическа защита;
7. достъпна информация.

Социалната рехабилитация, съгласно ЗИХУ, се състои в създаване на умения за водене на самостоятелен живот чрез рехабилитация на зрението, слуха и говора, двигателна рехабилитация, психологична помощ, предоставяне на социални услуги и други дейности.

Основната ѝ цел е постигане на интеграция и пълноценно участие на хората с увреждания във всички обществени сфери на живот.

Интеграционните добавки се отпускат от Дирекция ”Социално подпомагане”, след оценяване на увреждането чрез медицинска експертиза и социална оценка.

Медицинската експертиза се извършва при условията и по реда на медицинската експертиза и работоспособността.

Социалната оценка установява:

- потребностите и възможностите за рехабилитация;
- възможностите за обучение;
- възможностите за трудова заетост и професионална реализация;
- потребностите от социални услуги;
- възможностите за социално включване.

Съгласно *Правилника за прилагане на Закона за интеграция на хората с увреждания* [4] хората с трайни увреждания ползват правото на месечна добавка за социална интеграция според индивидуалните им потребности, съобразно вида и степента на увреждането и степента на трайно намалена работоспособност или намалена възможност за социална адаптация и въз основа на извършената социална оценка.

База за определяне на месечната добавка за социална интеграция е гарантираният минимален доход (ГМД), който се определя от Министерския съвет.

Месечните добавки са за:

- транспортни услуги в размер 15 на сто от ГМД (чл. 25 от ППЗИХУ) ;
- информационни и телекомуникационни услуги в размер 20 на сто от ГМД (чл. 26 от ППЗИХУ);
- обучение в размер 20 на сто от ГМД (чл. 27 от ППЗИХУ);
- балнеолечение и рехабилитационни услуги в размер до трикратния размер на ГМД, но не повече от действително направения разход (чл. 28 от ППЗИХУ);

• диетично хранене и лекарствени продукти в размер на 15 на сто от ГМД (чл. 29 от ППЗИХУ);

• достъпна информация в размер на 15 на сто от ГМД (чл. 30 от ППЗИХУ);

• наем за общинско жилище в размер на нормативно определения наем по реда на Закона за общинската собственост (чл. 31 от ППЗИХУ).

Освен интеграционни добавки, българските граждани с увреждания получават и следните **целеве помощи** за:

• покупка и ремонт на медицински изделия, помощни средства, приспособления и съоръжения както и допълнителна парична помощ за пътни разходи в страната, ако горепосочените не могат да бъдат изработени, закупени или ремонтирани по постоянен адрес;

• покупка, приспособяване и внос на лично моторно превозно средство;

• преустройство на жилище в размер на 600 лв. (еднократно);

• ползване на жестомимични услуги до 10 часа годишно ползват лицата с увреден слух и с над 50 на сто намалена работоспособност;

• придружител до 10 часа годишно ползват лицата с увредено зрение и с над 90 на сто намалена работоспособност;

• за придружител до 10 часа годишно ползват трудноподвижни лица, лица с интелектуални затруднения и с психични разстройства и със 71 или над 71 на сто трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане, както и лицата със сляпо-глухота и с над 90 над сто трайно намалена работоспособност.

Целевите помощи за гражданите с увреден слух, увредено зрение и тежко увредена физика са незначителна подкрепа за тях, тъй като те изпитват необходимост, не от няколко часа, а от постоянно съдействие в ежедневието си.

Българските граждани с увреждания разполагат и с **други социални и икономически придобивки**, а именно:

- безплатно пътуване два пъти в годината – отиване и връщане, с автобусния и железопътния транспорт в страната;

- целеви помощи за отопление;

- безплатна винетка;

- възможност за ранно пенсиониране;

- защита от уволнение;

- право на удължен годишен отпуск;

- кредит без лихва;

- облекчен прием и намалена такса във ВУЗ;

- данъчни облекчения;

- по-ниски такси при различни услуги – телевизия, интернет, телефон, такси за документи, държавни такси, наем за общинско жилище, за общински терени за търговска дейност и др.

С намерението да се подобри стандарта на живот на хората с увреждания, се прие нов **Закон за хората с увреждания**.

Законът има за *цел* да:

1. насърчава, защитава и гарантира пълноценното и равноправно упражняване на правата и свободите на хората с увреждания;

2. създаде условия за социално приобщаване на хората с увреждания;

3. способства за зачитане на вътрешно присъщото човешко достойнство на хората с увреждания

4. предоставя подкрепа за хората с увреждания и техните семейства. [6]

Основните *принципи* на закона са:

1. личен избор и независимост на хората с увреждания и техните семейства;
2. равнопоставеност и недискриминация
3. социално приобщаване и пълноценно и ефективно участие на хората с увреждания и техните семейства в обществения живот

4. достъпност.

Областите за подкрепа, посочени в него, са:

- здравеопазване;
- образование;
- заетост;
- жилищно осигуряване;
- достъпна среда в урбанизираните територии и обществените сгради;
- транспорт;
- култура;
- спорт;
- личен живот;
- обществен и политически живот;
- правосъдие;
- други области.

Средствата за подкрепа, съгласно Закона, са:

- медицинска, професионална, социална, трудова и психологическа рехабилитация;
- образование и професионално обучение;
- услуги, подпомагащи трудовата реализация
- достъпност и разумни улеснения;
- социални услуги;
- финансова подкрепа;
- достъпна информация;
- достъп до правосъдие и правна защита;
- осигуряване на лична мобилност с максимална степен на независимост;
- лична помощ;
- универсален дизайн;
- други средства.

За ползване правата, предвидени в Закона, се изготвя *индивидуална оценка на потребностите*. Тя е комплексна. Изготвя се по настоящ адрес, по искане на лицето, от отдел „Хора с увреждания и социални услуги“ на дирекции „Социално подпомагане“.

Новото е наличието на формуляр за самооценка на човека с увреждане за затрудненията в домашни условия и извън тях.

Новият закон за хората с увреждания предвижда месечна финансова подкрепа и целеви помощи за тях.

Месечна финансова подкрепа получават хора с трайни увреждания над 18-годишна възраст, както следва:

- от 50 до 70,99 на сто степен на увреждане – в размер 7 на сто от линията на бедност;
- от 71 до 90 на сто степен на увреждане – 15 на сто от линията на бедност;
- над 90 на сто с чужда помощ, които получават пенсия за инвалидност поради общо заболяване или трудова злополука или професионална болест – 30 на сто от линията на бедност;
- над 90 на сто с чужда помощ, които получават социална пенсия за инвалидност – 57 на сто от линията на бедност.

Целевите помощи са:

- осигуряване на помощни средства, приспособления, съоръжения и медицински изделия;

- покупка на лично МПС – до четирикратния размер от линията на бедност, ако средномесечният доход на член от семейството за последните 12 месеца е равен или по-нисък от линията на бедност и лицата са с над 90 на сто степен на увреждане и са работещи или учащи, като правото става актуално след пет години;

- приспособяване на жилище – за деца и лица, ползващи инвалидна количка, в двукратен размер от линията на бедност, но не повече от действително направения разход;

- наем на общинско жилище.

Единствената важна и съществена промяна, въведена с новия закон е свързването на размера на финансовата подкрепа с линията на бедност, тъй като при нея по-често се наблюдава актуализиране, отколото при гарантирания минимален доход.

Премахването на интеграционните добавки, съгласно ЗИХУ, е уместен ход, тъй като лицата с увреждания, само заради определен процент намалена работоспособност в експертното решение на ТЕЛК, получават една или друга интеграционна добавка, без да имат реална необходимост от нея, а в някои от случаите, при които е налице спешна необходимост от средства, размерът им се оказва нищожен, когато се получават от отделно лице със сериозни заболявания, за лечението на които са необходими много повече средства.

Стандартът на живот на българските граждани с увреждания би могъл да се повиши чрез увеличение размера на пенсиите им като то не трябва да зависи от финансовото състояние на държавата, защото средства така или иначе се отпускат за социалната сфера. Проблемите възникват от това, че те не се пренасочват правилно, ефективно и по предназначение. Броят на отпуснатите пенсии от НОИ за лица с намалена работоспособност постоянно расте и е видно, че не всички от тях се отпускат правомерно. Предприетите мерки в тази насока поне засега видимо не проработват. Ако се прекратят злоупотребите и порочните практики, тези средства могат да се пренасочват към наистина нуждаещите се от тях.

Защо с приемането на новия закон за хората с увреждания не се подобри финансовото положение на тази рискова група от населението и не се повиши качеството им на живот?

Ако се сумират доходите на хората с увреждания преди приемането на Закона (добавката към инвалидна пенсия, интеграционни добавки) и те се сравнят с месечната финансова помощ, отпускана по новия закон, разликата е твърде незначителна в полза на последната.

Освен това, съществуват и много оцетени лица с увреждания. Това е резултат от зависимостта на месечната финансова подкрепа от степента на увреждане, посочена в Експертното решение на ТЕЛК, а както бе посочено и по-горе общественото мнение относно работата на ТЕЛК от години е повече от негативно.

За да се разруши връзката между бедността и уврежданията, освен увеличение в размера на пенсиите и месечната финансова подкрепа, е необходимо да се въведат и прилагат съвременни практики и стандарти и в трудовата реализация и образованието на хората с увреждания, а това е свързано с осигуряване на достъп до обществения транспорт, както и до обществените сгради и културните средища.

References:

1. Klark, Dzhon. Institutsionalna ramka na Evropeyskiya sayuz v sferata na uvrezhdaniyata: Politiki I direktivi. S., 2002.
2. Ot invalidi kam hora s uvrezhdaniya: Pravata na horata s uvrezhdaniya v Balgariya: Pregled 2001. S., 2002.
3. Pravilnik za prilagane na zakona za integratsiya na horata s uvrezhdaniya. Obn. DV. br. 27 ot 02.04. 2019g., v sila ot 01.04.2019g.

4. Pravilnik za prilagane na Zakona za integratsiya na horata s uvrezhdaniya. Obn. DV, br. 115 ot 30.12.2004g., v sila ot 01.01.2005g.
5. Sotsialna zakrila i sotsialni uslugi 2007: Normativni aktove. S., 2007.
6. Zakon za horata s uvrezhdaniya. Obn. DV. br. 105 ot 18.12.2018g., v sila ot 01.01.2019g.
7. Zakon za integratsiya na horata s uvrezhdaniya. Obn. DV, br. 81 ot 17.09.2004g., v sila ot 01.01.2005g.